

Četiri prigovora deskriptivističkom shvaćanju imena

Dožudić, Dušan

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2021, 20, 97 - 117**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.26362/20210105>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:189689>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Četiri prigovora deskriptivističkom shvaćanju imena

DUŠAN DOŽUDIĆ

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54, HR-10000 Zagreb
ddozudic@ifzg.hr

PREGLEDNI RAD – PRIMLJEN: 03/03/2021 PRIHVAĆEN: 07/04/2021

SAŽETAK: Gotovo cijelo stoljeće dominantno semantičko gledište u analitičkoj tradiciji bio je deskriptivizam – gledište da je značenje određenih izraza, njihova referencija i njihovo razumijevanje određeno s njima povezanim identifikacijskim opisnim sadržajima. Sedamdesetih godina 20. stoljeća autori poput Donnellana, Kaplana, Kripkea i Putnama ponudili su niz argumenata koji bi trebali pokazati da je deskriptivizam i kao teorija značenja i kao teorija referencije neodrživ te su paralelno s tim argumentima razvili alternativnu teoriju značenja (tzv. “izravnoreferencijsku teoriju”), kao i alternativnu teoriju referencije (tzv. “uzročnu teoriju” ili “teoriju zasnovanu na povijesnom objašnjenju”). U ovom radu dajem kritički prikaz tri središnja argumenta protiv deskriptivističkog shvaćanja značenja i referencije vlastitih imena (modalnog, epistemološkog i semantičkog argumenta), zajedno s dodatnim Kripkeovim argumentom usmjerenim protiv deskriptivističke koncepcije propozicijskog sadržaja koji nazivam “argumentom zajedničkog vjerovanja”.

KLJUČNE RIJEČI: Deskriptivizam, Donnellan, epistemološki argument, izvještaji o propozicijskim stavovima, Kripke, modalni argument, semantički argument, vlastita imena.

Od Fregea i Russella, preko Carnapa, ranog Quinea i Churcha, sve do Searlea i Strawsona pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća, deskriptivizam je bio dominantno semantičko gledište o vlastitim imenima (i drugim izrazima). U tom razdoblju pojavilo se nekoliko njegovih inačica, a svima su im zajedničke sljedeće pretpostavke: Prvo, značenje je izraza identifikacijski opisni sadržaj koji govornik veže uz taj izraz. U najjednostavnijem slučaju, značenje npr. imena “Aristotel” bit će, recimo, *najveći antički logičar*, a izrazit ćemo ga određenim opisom (deskripcijom)

“najveći antički logičar”. Drugo, govornik razumije izraz ako zna koji je identifikacijski opisni sadržaj s njim povezan. Razumije li npr. ime “Aristotel”, govornik će znati da ono znači *najveći antički logičar*. Treće, ako izraz referira, referira na ono što jedinstveno odgovara identifikacijskom opisnom sadržaju koji s tim izrazom govornik povezuje. Upitan o kome govori, tj. na koga referira kad upotrebljava ime “Aristotel” i govori o Aristotelu, govornik će navesti neki identifikacijski opis. Ne može li to učiniti, ne zna o kome govori, imenom ne referira, niti ga razumije.

Sedamdesetih se godina prošloga stoljeća, međutim, kao dominantno gledište nametnula izravnoreferencijska teorija značenja uparena s uzročnom teorijom referencije (ili teorijom zasnovanom na povijesnom objašnjenju), motivirana s jedne strane razvojem modalne logike i modalne metafizike, a s druge uočavanjem niza problema s deskriptivističkom koncepcijom. Naime, u radovima Donnellana, Kaplana, Kripkea, Putnama i drugih pojavio se niz argumenata koji potkopavaju semantičku koncepciju zasnovanu na gornjim deskriptivističkim pretpostavkama. Nakon Salmona (1989: 445–449; 2005: 23–31), većinu se tih argumenata ustalilo razvrstavati na modalne, epistemološke i semantičke argumente. Te tri vrste argumenata trebale bi pokazati da je deskriptivizam i kao teorija značenja i kao teorija referencije manjkav te da kao takav treba biti odbačen. U nastavku rada razmotrit ću tri spomenuta argumenta na primjeru vlastitih imena (odjeljci 1–3) zajedno s nešto drugačijim Kripkeovim argumentom protiv deskriptivističke teorije značenja, točnije, deskriptivističke koncepcije propozicijskog sadržaja (odjeljak 4).

1.

Modalni argument (Kripke 1987: 120–129; 1997: 57–58, 74–76) usmjeren je protiv deskriptivističke pretpostavke da za kompetentnog govornika uvijek postoji određeni opis, ili grozd takvih opisa, s kojim je ime koje upotrebljava sinonimno te je nemoguće da referent dotičnog imena nema identifikacijsko svojstvo (smisao) izraženo tim opisom, tj. većinu svojstava iz grozda, jer takav opis za govornika fiksira referenciju imena (Frege 1995: 168–169; Russell 1910/1911: 114–117; Searle 2018: 164–170).¹

¹ U nastavku ću se usredotočiti na primjere u kojima je ime povezano s jednim određenim opisom, no svaki se od tih primjera može prilagoditi slučajevima u kojima je ime povezano s grozdom određenih opisa. Također, kod Searlea i drugih teoretičara grozda, teza o sinonimnosti i analitičnosti oslabljena je. Za detaljniji prikaz osnovnih varijanti deskriptivističkih gledišta vidi Braun 2006: 493–497; Devitt i Sterelny 2002: 47–53; Lycan 2011: 51–60 te Salmon 1989: 434–444; 2005: 9–14.

Dakle, ako je ime “Aristotel” za nekog govornika sinonimno s određenim opisom “najveći antički logičar”, tj. ako rečenica

(1) Aristotel je najveći antički logičar

za govornika izražava analitičku istinu, nije moguće da Aristotel nije najveći antički logičar ili da nije logičar ili da nije živio u antičko doba ili da ga je pak u onodobnoj logici nadmašio netko drugi. Isto tako, nije moguće niti da postoji najveći antički logičar, a da taj nije Aristotel. U tom slučaju (1) bi govorniku bilo *semantički konstitutivno* za ime “Aristotel”. No, argumentira Kripke, naše modalne intuicije nisu u skladu s deskriptivističkim objašnjenjem smislenosti i referencije vlastitih imena, a to, smatra on, potkopava gornju deskriptivističku pretpostavku. Postoji nekoliko načina da se to pokaže.

Razmotrimo primjer (1) s pretpostavkom da on kaže nešto istinito – da Aristotel jest najveći antički logičar. S tezom o sinonimnosti i analitičnosti deskriptivisti, naravno, tvrde više od toga. (1) zbog te teze ne kaže tek nešto istinito, već *nužno* istinito. U tom slučaju ne postoje okolnosti drugačije od naših u kojima Aristotel nije najveći antički logičar – ne postoji protučinjenična situacija ili drugi mogući svijet gdje bi postojao Aristotel koji ne bi bio najveći antički logičar, kao ni okolnosti u kojima bi postojao najveći antički logičar, a da nije Aristotel. Međutim, zapitamo li se, nezavisno od deskriptivističke pretpostavke, je li Aristotel mogao ne imati neko od svojstava pripisanih mu s (1), naša nam modalna intuicija, smatra Kripke, sugerira da jest. Naime, teško da bismo izvan filozofijskog konteksta ijednu od sljedećih tvrdnji osporavali kao neistinitu:

- (2) Aristotel je mogao poginuti u ranom djetinjstvu;
- (3) Aristotel se mogao roditi s visokim stupnjem retardacije;
- (4) Nekoliko mjeseci nakon Aristotelova rođenja udar meteora mogao je uništiti Zemlju.

Ako su te tvrdnje istinite, svaka od njih oslikava okolnosti – protučinjenične situacije ili druge moguće svjetove – u kojima Aristotel ne bi bio najveći antički logičar. Štoviše, potencijalno bismo mogli generirati beskonačno mnogo tvrdnji o tome što se *moglo* dogoditi s Aristotelom, a da niti jedan od opisanih mogućih ishoda nije kompatibilan s istinitošću onoga što kaže (1). Primjerice, vrlo retardiran Aristotel teško da može (u *tim* okolnostima) biti najveći antički logičar (koliko mu god eliminirali konkurenciju i spustili kriterije logičarstva). Dakle, postoji

beskonačno mnogo svjetova u kojima Aristotel postoji premda nije najveći antički logičar. U svim tim okolnostima (1) kaže nešto neistinito pa, dosljedno, ne izražava *nužnu* istinu. No, ako (1) ne izražava nužnu istinu, ne izražava niti analitičku istinu, pa ni ime “Aristotel” ne može biti sinonimno s opisom “najveći antički logičar”. Štoviše, u modalnom kontekstu ta dva izraza ne mogu biti ni u slabijem semantičkom odnosu od onog sinonimnosti.

Evo još jednog načina da se to pokaže. Razmotrimo par rečenica:

(5) Aristotel (ako je postojao) bio je logičar;

(6) Najveći antički logičar (ako je postojao) bio je logičar.

Pretpostavimo li da su deskriptivisti u pravu, naime, da za nekog govornika “Aristotel” može značiti isto što i “najveći antički logičar”, tj. da (1) može biti semantički konstitutivno za ime “Aristotel”, (5) i (6) trebale bi reći isto. (5), međutim, intuitivno kaže nešto *kontingentno*, a (6) *nužno* jer, kad god je netko najveći antički logičar, taj je i logičar. Da se to dovede u pitanje trebali bismo prihvatiti koncepciju referencijskih opisa kakvu je prvotno predložio Donnellan (2012a), po kojoj određeni opis može referirati na predmet, a da taj predmet ne odgovara opisnom sadržaju opisa. Kripke (1997: 42-43) je odbacio Donnellanov prijedlog, a Devitt i Sterelny (2002: 114-122) modificirali su ga tako da, premda opis referira, njegov referent treba odgovarati opisnom sadržaju opisa. Tako modificirana koncepcija referencijskih opisa, međutim, ovdje ne bi pomogla. Stoga, ako se ono što (5) i (6) kažu razlikuje u modalnim kvalifikacijama, te dvije rečenice ipak ne kažu isto. Drugim riječima, ako rečenica nešto kaže time što izražava *propoziciju*, a rečenica (5) izražava propoziciju p_1 , onda bi svako svojstvo koje ima p_1 trebala imati i propozicija p_2 koju izražava (6) jer, deskriptivistička je pretpostavka, $p_1 = p_2$. No, p_1 ima svojstvo kontingentnosti, dok ga p_2 nema; dakle, $p_1 \neq p_2$. Budući da jedina razlika između (5) i (6) leži u imenu, tj. određenom opisu, slijedi da ime i određeni opis u njima ne znače isto. Naime, ako (5) izražava propoziciju p_1 i ako nakon supstitucije “najveći antički logičar” za “Aristotel” u (5) dobivena rečenica (6) izražava p_2 takvu da $p_2 \neq p_1$, ta je supstitucija morala dovesti do promjene izražene propozicije. Razlika u značenju imena i opisa, dakle, dovodi do razlike u onome što rečenice u kojima ih se međusobno supstituira kažu.

Promotri li se pomnije način na koji ovdje *izražavamo* naše modalne intuicije, kako s obzirom na drugačije okolnosti govorimo o Aristotelu, a kako o najvećem antičkom logičaru, još nešto možemo zaključiti o semantici izraza koje pritom upotrebljavamo, tvrdi Kripke. Variranjem

takvih okolnosti, referent imena “Aristotel”, kako to ime upotrebljavamo u hrvatskom jeziku, ne mijenja se, dok se predmet opisa može promijeniti. U okolnostima u kojima (3) kaže nešto istinito, Aristotel bi još uvijek bio Aristotel, dok bi najveći antički logičar, kad bi ga i bilo, zasigurno bio netko drugi. Prvu vrstu izraza, pod koju u prvom redu spadaju vlastita imena (ali i drugi izrazi, npr. neke opće imenice, imenske fraze, zamjenice, prilozni), Kripke naziva “krutim označiteljima”, a drugu “nekrutima” ili “akcidentalnima”.² Neki je izraz, kako ga upotrebljavamo u našem jeziku, kruti označitelj ako referira na (ili denotira) predmet Q u našem svijetu te u svakom drugom mogućem svijetu (u kojem taj predmet postoji) dotični izraz referira na (ili denotira) Q . Ako izraz, kako ga upotrebljavamo u našem jeziku, može promijeniti svog referenta (denotaciju) s obzirom na druge moguće svjetove, izraz je nekrut.

Jedan način da se provjeri je li neki izraz krut njegovo je uvrštavanje na mjesta “ x ” sheme

(7) x je mogao ne biti x

te intuitivno odvagivanje kaže li dobivena rečenica nešto istinito ili nešto neistinito. Kaže li nešto neistinito, uvršteni je izraz krut, u protivnom nije (Kripke 1987: 123-124 i 128-129; 1997: 57-58). Ime bi “Aristotel” tako bilo kruto jer, intuitivno,

(8) Aristotel je mogao ne biti Aristotel

kaže nešto neistinito. Ne možemo, naime, zamisliti pod kojim uvjetima *Aristotel*, koliko god mijenjao *svoja* svojstva, ne bi bio Aristotel. Možemo zamisliti okolnosti u kojima bi usred promjene prestao postojati ili nositi ime “Aristotel”, ali ne i u kojima bi postao netko drugi ili nešto drugo (u doslovnom, ne metaforičkom smislu). Nasuprot tome, uvrštavanjem “najveći antički logičar” na mjesto “ x ” dobivena bi rečenica

(9) Najveći antički logičar mogao je ne biti najveći antički logičar,

interpretira li ju se tako da prvo pojavljivanje opisa “najveći antički logičar” u odnosu na modalni izraz “mogao” ima širok doseg, rekla nešto istinito, naime, rekla bi da osoba koja *de facto* jest najveći antički logičar, u promijenjenim okolnostima (npr. onima zacrtanim s (2), (3) ili (4)) to ne bi bila. Dosljedno, “najveći antički logičar” ne bi bio kruti opis. Iste intuicije u pogledu sheme (7) imamo i ako na mjesta “ x ” stavimo dva

² Vidi Kripke 1987: 120-121; 1997: 57-58, 76-77; usp. i Braun 2006: 499-500; Devitt i Sterelny 2002: 54-55 te Lycan 2011: 69-70.

različita imena, npr.

(10) Milo Vasić je mogao ne biti Jasmin Stavros,

ili pak ime i opis, recimo

(11) Aristotel je mogao ne biti najveći antički logičar.

Rečenica (10) kaže nešto neistinito, a (11) istinito.

S tim razlikovanjem na umu, modalni argument može se preinačiti iz materijalnog načina u formalni te izložiti u semantičkim terminima: Imena su kruti označitelji, s njima povezani određeni opisi u pravilu nisu; dakle, imena ne mogu semantički funkcionirati kao određeni opisi. S obzirom na modalna razmatranja iz metafizičke i semantičke perspektive, zaključuje Kripke, ne može li se ponuditi više od gore skiciranog deskriptivističkog objašnjenja smislenosti i referencije imena, proizlazi da je deskriptivistička koncepcija pogrešna ili barem ozbiljno manjkava.

2.

Neusklađenost naših modalnih intuicija o dosad razmotrenim primjerima i onoga što su deskriptivisti obvezani tvrditi o njima, s obzirom na njihove polazne pretpostavke o semantičkom odnosu imena i opisa, pa onda i metafizičkom odnosu predmeta i njihovih svojstava, nije jedini problem koji ide protiv njih. Drugi argument protiv deskriptivizma, strukturom vrlo sličan modalnom argumentu, tzv. je “epistemološki argument” (Kripke 1997: 77, 83).³ Argument je usmjeren protiv deskriptivističke pretpostavke o govornikovu apriornom znanju istina izraženih rečenicama poput (1) ili (5) ako je govorniku (1) semantički konstitutivno za ime “Aristotel”, tj. ako “najveći antički logičar” daje značenje i fiksira referenciju tog imena. Od tri argumenta izdvojena iz Kripkeovih radova (1987; 1997), epistemološki je argument najrjeđe raspravljan, češće preskakan (npr. u Devitt i Sterelny 2002 ili Lycan 2011). I sam Kripke tek ga kratko dotiče pri prelasku s rasprave o deskriptivističkoj tezi o nužnosti na razmatranje teza koje, po njemu, čine okosnicu deskriptivističke teorije referencije.⁴ Razlog je nedvojbeno taj što teze o nužnosti i

³ Vidi i Braun 2006: 500-501; Salmon 1989: 447-448; 2005: 27-29 te Soames 2002: 21-22.

⁴ Kripke (1997: 67-85) deskriptivizam (točnije, teoriju grozda kao njegovu inačicu) analizira i osporava kroz šest teza za koje smatra da u osnovi oslikavaju bilo koju inačicu deskriptivističkog gledišta. Modalni argument odnosi se na tezu 6 (iskaz “Ako X postoji, onda X ima većinu φ -ova” izražava nužnu istinu (u govornikovu idiolektu)), epistemološki argument na tezu 5 (iskaz “Ako X postoji, onda X ima većinu φ -ova” govornik zna *a priori*), dok se semantički argumenti koje

apriornosti za deskriptivističku teoriju značenja dolaze u paketu, pa bi zadržavanje jedne od tih teza, a odbacivanje druge, imalo malo smisla. Sam Kripke stvar vidi nešto drugačije. Po njemu, odbacivanje teze o nužnosti, a zadržavanje teze o apriornosti, eliminira deskriptivizam kao teoriju značenja, no ostavlja je kao teoriju referencije. Smatram da je to pogrešno i da se te dvije teze unutar deskriptivizma ne može odvojiti kako to Kripke predlaže jer se obje tiču teorije značenja. To možda implicitno sugerira i Kripke (1997: 74), premda eksplicitno tvrdi drugačije. Vezano uz deskriptivističku tezu o apriornosti, Kripke kaže tek ovo (za numerirane teze u citatu vidi bilješku 4):

Čak i kada su teze (2)-(4) istinite, teza (5) [da iskaz "Ako X postoji, onda X ima većinu φ -ova" govornik zna *a priori*] je obično lažna; istinitost teza (3) i (4) jest empirijski "akcident" koji govornik teško da zna *a priori*. To jest, govornikovu referenciju zapravo određuju druga načela, a činjenica da se referent podudara s onim što je određeno pomoću (2)-(4) jest "akcident" za koji nismo u poziciji da ga znamo *a priori*. (Kripke 1997: 77)

Kako shvatiti Kripkeovu opasku?

U filozofijskoj tradiciji prije Kripkea koja je priznavala metafizičko razlikovanje nužnoga i kontingentnoga te epistemološko razlikovanje apriornoga i aposteriornoga, vladala je pretpostavka da su nužne istine spoznatljive *a priori*, tj. da je apriorno znanje nužnih istina (dok *a posteriori* znamo kontingentne istine). Naravno, mnogi empiristički i naturalistički orijentirani filozofi, posebno nakon Quinea, smatrali su same pojmove nužnosti i apriornosti izrazito problematičnim, pa u onoj mjeri u kojoj su ti pojmovi problematični, problematični su i argumenti koji se na njih pozivaju. Mnogi su zbog toga, primjerice, Kripkeovu modalnu argumentaciju uzimali s rezervom, čak i kad su se slagali s njezinim krajnjim konkluzijama (npr. Devitt i Sterelny 2002: 37, 56). Isto vrijedi i za pojam apriornosti. Ne ulazeći, međutim, u to postoji li apriorno znanje, možemo se, mislim, složiti da ako postoji, sljedeći bi bili slučajevi rečenica koje kažu stvari koje bi trebali znati *a priori*:

- (12) Ako je snijeg bijel, onda je snijeg bijel;
- (13) Aristotel je Aristotel;

prikazujem u sljedećem odjeljku odnose na teze 1 (svakom imenu ili označavajućem izrazu odgovara neki grozd svojstava, naime obitelj svojstava φ takvih da A vjeruje da " φX "), 2 (za jedno od svojstava ili nekoliko njih uzetih zajedno A vjeruje da jedinstveno izdvajaju neku individualnu stvar), 3 (ako jedan jedinstveni predmet y zadovoljava većinu ili pretežnu većinu φ -ova, onda je y referent od " X ") i 4 (ako glasovanje ne polučiti nikakav jedinstven predmet, onda " X " ne referira). U ovom radu nisam se posebno oslanjao na Kripkeov prikaz deskriptivizma kroz tih šest teza.

- (14) Ako nešto postoji i ako je sve što postoji protežno, onda je i nešto protežno.

Dakle, svatko tko razumije (12)-(14) i vlada osnovnim logičkim načelima zna nezavisno od iskustva da one kažu nešto istinito; nikakvo empirijsko istraživanje tu ne bi moglo poslužiti kao zamjena.

Vratimo li se s pretpostavkom o odnosu nužnosti i apriornosti primjeru (1) i prihvatimo deskriptivističku tezu da govorniku (1) može biti semantički konstitutivno za ime "Aristotel", ne proizlazi samo da za govornika kojem je "Aristotel" sinonimno s "najveći antički logičar" (1) kaže nešto nužno istinito, već i to da govornik koji razumije (1) a priori zna da ona kaže nešto istinito. Ostavimo li, međutim, po strani deskriptivističku tezu, teško da bi se itko složio da rečenice poput (1) ili (5) kažu nešto što možemo znati a priori u bilo kojim okolnostima. Radi se zapravo o rečenicama koje kažu nešto kontingentno i a posteriori.⁵ To je jasno vidljivo vratimo li se ranijem paru rečenica (5)/(6). Složili smo se da (6) izražava nužno istinitu propoziciju, (5) kontingentno istinitu. Analogno tome, sada možemo zaključiti da propoziciju izraženu sa (6) znamo a priori čim razumijemo tu rečenicu, dok propoziciju izraženu s (5), čak i kad tu rečenicu razumijemo, možemo znati tek nakon provedenog empirijskog istraživanja, dakle a posteriori.

To nikako nije kompatibilno s deskriptivističkim gledištem. Pretpostavimo li da su deskriptivisti u pravu u pogledu (1), dakle da za govornika "Aristotel" može značiti isto što i "najveći antički logičar", (5) i (6) u tom bi slučaju trebale reći istu stvar, odnosno izražavati istu propoziciju. No, ono što (5) i (6) kažu razlikuje se u epistemičkim kvalifikacijama – jedno znamo a priori, drugo a posteriori – pa te dvije rečenice ipak ne kažu isto. Drugim riječima, ako rečenica nešto kaže time što izražava propoziciju, a rečenica (5) izražava propoziciju p_1 , onda bi svako svojstvo koje ima p_1 trebala imati i propozicija p_2 koju izražava (6) jer, deskriptivistička je pretpostavka, $p_1 = p_2$. No, p_2 ima svojstvo apriorne spoznatljivosti, dok ga p_1 nema; dakle, $p_1 \neq p_2$. Budući da na sintaktičkoj razini jedina razlika među tim rečenicama leži u imenu, tj. određenom opisu, slijedi da ime i određeni opis u njima ne znače istu stvar. Naime, ako (5) izražava propoziciju p_1 i ako nakon supstitucije "najveći antički

⁵ Kao izuzetak Kripke (1987: 130; 1997: 56-57, 78-79) spominje mogućnost da slučajevi poput (1) proizlaze iz govornikova čina *stipuliranja* referencije nekog imena pri početnom krštenju te smatra da bi govornik u takvim slučajevima mogao znati a priori da je ono što rečenice poput (1) kažu istinito. Bili bi to slučajevi kontingentnih apriornih istina; no, stvar je vrlo prijeporna (vidi npr. Donnellan 2012c).

logičar” za “Aristotel” u (5) dobivena rečenica (6) izražava p_2 takvu da $p_2 \neq p_1$, ta je supstitucija morala dovesti do promjene izražene propozicije. Sada se, kao i u slučaju ranijeg modalnog argumenta, može zaključiti da ako se ne može ponuditi više od gore skiciranog deskriptivističkog objašnjenja smislenosti i referencije imena, proizlazi da je ta koncepcija pogrešna ili barem ozbiljno manjkava.

3.

Konkluzija modalnog i epistemološkog argumenta bila je da za tipičnog govornika (1) ne može izražavati nužnu, tj. apriornu istinu, da stoga ne može izražavati niti analitičku istinu (jer, ako ih i ima, sve su analitičke istine nužne i apriorne) te da “Aristotel” i “najveći antički logičar” nisu sinonimni, a u modalnom kontekstu ni koreferencijski izrazi jer je prvi krut, a drugi nije. Drugim riječima, ti argumenti pokazuju da (1) govorniku ne može biti semantički konstitutivno za ime “Aristotel”. Na kraju razmatranja oba argumenta bilo je rečeno da ako se ne može ponuditi *više* od skiciranog deskriptivističkog objašnjenja smislenosti i referencije imena, proizlazi da je ta koncepcija pogrešna ili barem ozbiljno manjkava. No, to nije potpuno točno. Umjesto da ponude više od rečenoga, svojom bi teorijom deskriptivisti mogli ponuditi *manje*. Svoju bi teoriju, naime, mogli oslabiti, napustiti tvrdnju da određeni opis (ili grozd takvih opisa) za nekog govornika određuje značenje imena “Aristotel”, te inzistirati tek da takav opis (ili grozd opisa) *fiksira njegovu referenciju*, određuje na koga ili što za govornika to ime referira. Nema posebnog razloga zašto bi jedna stvar trebala odrađivati dvije funkcije kako su to smatrali Frege ili Searle, naime i davati značenje imenu i fiksirati njegovu referenciju. Objašnjenja ta dva fenomena za pobornika deskriptivizma mogla bi biti nezavisna, kao što je to u ostalom slučaj i u inačicama semantičke koncepcije proizašle iz radova Kripkea i Donnellana. Poopćena bi deskriptivistička teza u tom slučaju glasila: Ako ime “*N*” referira, referira na ono što odgovara određenom opisu (ili grozdu takvih opisa) koji govornik s tim imenom povezuje.

Vratimo li se primjeru (1) i pitamo na koga za govornika referira ime “Aristotel”, deskriptivistički bi odgovor bio da trebamo pogledati tko zadovoljava svojstvo *biti najveći antički logičar*. Ako takva osoba postoji, ona će biti referent dotičnog imena. U tom slučaju, predikati “biti najveći antički logičar” i “biti Aristotel” bili bi koekstenzivni (ali ne i nužno koekstenzivni). Dakle, premda bi u drugim mogućim svjetovima ime i opis iz (1) mogli izdvajati različite osobe – što slučajevi (2)-(4)

i pokazuju – još uvijek bi za govornika u *našem* svijetu koji smatra da (1) kaže nešto istinito, opis “najveći antički logičar” fiksirao referenciju imena “Aristotel”. Uputan o kome govori kad govori o Aristotelu, govornik za kojega je Aristotel prije svega najveći antički logičar odgovorio bi da govori o onoj osobi koja jest najveći antički logičar. Pretpostavke o nužnosti i apriornosti s tim su napuštene, pa modalni i epistemološki argument tako oslabljenom deskriptivizmu više ne predstavljaju prijetnju. No, neki problemi ostaju. Argumente koji to pokazuju ustalilo se od Salmona nazivati “semantičkim argumentima” (Kripke 1997: 80-87; Donnellan 2012b: 59-75).⁶

Prije nego što izložim neke semantičke argumente, na umu bi trebalo imati sljedeće: Salmonove nazive za argumente “epistemološki” i “semantički” treba uzeti s oprezom. Naime, ne bi trebalo misliti da se samo tako nazvani argumenti tiču epistemološkog, tj. semantičkog, aspekta deskriptivističkog gledišta. Primjerice, i modalni argument postavljen na razlikovanju krutih i nekrutih označitelja *semantički* je argument, a slučajevi semantičkih argumenata u nastavku koji se temelje na govornikovu *neznanju* adekvatnih određenih opisa ili pak *pogrešnom* pripisivanju određenih opisa mogli bi se nazvati i *epistemološkim* argumentima. Uostalom, Devitt i Sterelny (2002: 57) potonje i nazivaju “problemom neznanja i pogreške”, što su epistemološki pojmovi. Konačno, sva tri argumenta – i modalni i epistemološki i semantički – u osnovi su *semantički*. Krajnja im se konkluzija tiče semantičke prirode vlastitih imena (i drugih izraza). (U duhu kripkeovske i donnellanovske tradicije, trebali bismo možda zaključiti da su Salmonovi nazivi za tri argumenta u prvom redu njihova *imena*, pa onda i obvezu konotacija tih imena treba uzeti s rezervom, slično Millovu “Dartmouthu”.) S tim na umu, razmotrimo semantičke argumente.

Za razliku od modalnog i epistemološkog argumenta, semantički se argumenti ne pozivaju na modalnosti ili apriorno znanje, već prvenstveno razmatraju okolnosti u ovom svijetu, a to im je svakako vrlina. Ključna je razlika među tim argumentima po Salmonu ova:

U modalnim i epistemološkim argumentima glavno je pitanje što postaje istinitosna vrijednost [...] kada se rečenicu vrednuje s obzirom na određene zamišljene okolnosti koje su moguće bilo u metafizičkom bilo u epistemičkom smislu. Strategija u semantičkim argumentima je izravnija. Tu pitanje nije na koga ime *stvarno* referira s *obzirom* na zamišljene okolnosti; pitanje je na koga

⁶ Vidi i Braun 2006: 501; Devitt i Sterelny 2002: 57-61; Lycan 2011: 61-63; Salmon 1989: 448-449; 2005: 29-31 te Soames 2002: 19-21.

ime *bi* referiralo kad bi gore opisane okolnosti *bile vrijedile*. [...] semantički argumenti izravno se tiču nemodalnog pitanja referencije *simpliciter*. (Salmon 1989: 448-449; 2005: 30)

Ovdje istaknuta razlika između modalnog i epistemološkog argumenta s jedne strane i semantičkih argumenata s druge možda nije na prvi pogled jasna ili očita. Razlog može biti taj što se i pri formuliranju primjera na kojima se temelje semantički argumenti rabi *prima facie* modalne izraze, npr. govori se o *mogućim* scenarijima, *zamisljenim* ili *alternativnim* okolnostima, o tome da su opisi koje govornik veže uz neko ime *mogli* ne biti istiniti o referentu imena i sl. No, pritom je važno imati na umu dvije stvari.

Prvo, čak i da različiti alternativni scenariji, tj. moguće situacije, impliciraju razmatranje mogućih svjetova, razmatranjem se tih scenarija/situacija/svjetova ni u jednom trenutku ne napušta razmatrani svijet dovodeći ga se u vezu s nekim drugim svijetom. Tu je u potpunosti izostala usporedba jednih okolnosti u jednom svijetu s drugim okolnostima u drugom svijetu. Upravo suprotno, kod semantičkih argumenata okolnosti su *jedne*, bile one zbiljske ili moguće, te se tvrdi da one (kakve god da jesu) nisu u skladu s deskriptivističkom koncepcijom. Usporedbe radi, u modalnom argumentu situacija u ovom svijetu (npr. u kojem (1) kaže nešto istinito) uspoređuje se s onom u nekom drugom svijetu (zbog kojeg (2), (3) ili (4) kažu nešto istinito), pa se zatim tvrdi nešto o deskriptivističkom shvaćanju (1) kao semantički konstitutivnom načelu za govornika.

Drugo, kad se prilikom iznošenja protuprimjera u okviru semantičkih argumenata koriste modalni izrazi, treba ih shvatiti u *epistemičkom*, a ne metafizičkom smislu, kao kad kažemo da su mačke *mogle* biti demoni (ili roboti), premda su *nužno* sisavci (gdje je prvo epistemička modalnost a drugo metafizička) (Kripke 1997: 106-108). Ili kad nekome tko je izgubio ključeve kažemo da bi mu *mogli* biti u drugoj jakni. Tom prilikom ne mislimo reći da u nekom drugom mogućem svijetu ključevi jesu u njegovoj drugoj jakni, već da je ono što trenutno vjerujemo i znamo o relevantnim okolnostima kompatibilno s činjenicom da mu ključevi jesu (u našem svijetu) u drugoj jakni. Kada bismo znali da dotični nema drugu jaknu, to mu kao dobri drugovi nikada ne bismo rekli. Slično je i s tradicionalnim skeptičkim argumentima. Kad skeptik kaže da bi naša stvarnost *mogla* biti proizvod sna, zlog demona, ludog znanstvenika i sl., time ne želi reći da postoji drugi svijet u kojemu stvarnost jest takva, već da je sveukupnost naših zbiljskih vjerovanja kompatibilna s činjeničnošću jednog od tih scenarija. U slučaju epistemičkih (spram

metafizičkih) modalnosti, dakle, u vezu s ovim svijetom dovode se naša kognitivna stanja, dok se u slučaju metafizičkih modalnosti stanje ovog svijeta (načelno nezavisno od naših kognitivnih stanja) uspoređuje sa stanjem drugog mogućeg svijeta. Imajući to na umu, razmotrimo neke slučajeve semantičkih argumenata.

Postoje dvije skupine semantičkih argumenata. Koristeći se slobodnije Devittovom i Sterelnyjevom (2002: 57-63) terminologijom, jednu podskupinu možemo provizorno nazvati “argumentima iz neznanja”. Svi takvi argumenti trebali bi pokazati da govornikovo vezanje određenoga opisa uz ime nije *nuzan* uvjet da bi to ime referiralo. Postoje tri slučaja.

Prvo, moguće je da govornik uspješno referira imenom, premda ne zna niti jedan *određeni* opis koji bi uz to ime vezao. To je zapravo kod govornikâ čest slučaj. Mnogi su od nas čuli za povijesne ličnosti o kojima znamo nešto, premda sve što o njima znamo ne uključuje njihova identifikacijska svojstva. U tim slučajevima uz njihova imena ne vežemo nikakve (adekvatne) određene opise. Primjerice, znam da je Franklin Roosevelt bio neki američki predsjednik, no bez dodatnog “gugljanja” to je uglavnom sve što o njemu znam. Međutim, teško da bi netko rekao da zbog tog mog oskudnog znanja kad kažem “Roosevelt je bio predsjednik”, imenom “Roosevelt” ne referiram na njega.⁷

Drugo, moguće je da govornik uspješno referira imenom premda *ne postoji ništa* što odgovara određenom opisu koji govornik povezuje s tim imenom. Primjerice, mogli bismo otkriti da sve što smo specifično znali o biblijskom Joni na naše veliko iznenađenje o njemu nije istinito – recimo, da ga je progutala divovska riba u kojoj je proveo tri dana, sve dok mu Bog nije oprostio, a ova ga ispljunula na obalu – premda je sam Jona stvarna povijesna osoba oko koje su se s vremenom isplele neistinite legende (Kripke 1997: 69, 82; vidi i Devitt i Sterelny 2002: 59). U tom slučaju, rekli bismo da sve što specifično znamo o Joni, dakle, sve što bi ga jedinstveno opisalo, nije o *njemu* istinito, a ne da Jona nije postojao. Kad bismo pak prihvatili potonje, naši opisi stvarnog stanja koji bi Jonu spominjali imenom bili bi nekonzistentni ili nepotpuni (vidi i Donnellan 2012b: 72-73).

⁷ U literaturi su dva najpoznatija slučaja Donnellanov (2012b: 59-60) primjer s obiteljskim prijateljem Tomom i dječakom kojemu je Tom dok je spavao došao u sobu da ga upozna, a ovaj kasnije o Tomu ima nejasno sjećanje premda uspješno referira na njega (Donnellan 2012b: 59-60) te Kripkeov (1997: 79-80) primjer s fizičarem Feynmanom za kojega su mnogi čuli, spominju ga imenom, no o njemu znaju samo to da je bio poznat fizičar. Vidi i Braun 2006: 501 te Lycan 2011: 63.

Treće, moglo bi se dogoditi, a često se i događa, da određeni opis koji govornik veže uz neko ime sam sadrži drugo ime – npr. da o Ciceronu misli kao o govorniku koji je prvi razotkrio *Katilinu* – a da za ime “Katilina” taj govornik ne veže nikakav određeni opis ili da pak cirkularno o Katilini misli kao o osobi koju je prvi razotkrio *Ciceron* (Kripke 1997: 79-80; vidi i Devitt i Sterelny 2002: 58). Takvi slučajevi blisko su povezani s onima kad govornik uz ime veže određene opise poput “predmet koji imam na umu”, “predmet na koji imenom referiram”, “osoba za koju vjerujem da je najveći antički logičar” ili “osoba nazvana ‘Aristotel’”. Naime, svi su takvi opisi ili nepotpuni ili cirkularni, pa kao takvi ne mogu imati ulogu fiksiranja referencije koju bi im pripisali deskriptivisti (Donnellan 2012b: 61-62; Kripke 1997: 70-71, 83-85). Drugim riječima, da bi imali ikakvu funkciju, relevantna referencija u slučaju svih takvih opisa već mora biti uspostavljena, a oni na njoj parazitiraju.

Sva tri izložena slučaja trebala bi pokazati da govornik može uspješno referirati imenom premda uz to ime ne veže nikakve određene opise ili da određeni opisi koje uz ime veže nisu zbog cirkularnosti ili nepotpunosti adekvatni za identificiranje njegova stvarnog referenta.

Drugu skupinu semantičkih argumenata možemo provizorno nazvati “argumentima iz greške” jer pokazuju da mogu postojati slučajevi u kojima govornik uz ime veže određeni opis koji izdvaja neki predmet, a da taj predmet nije stvarni referent dotičnog imena, tj. nije ono o čemu govornik *de facto* govori kad to ime upotrebljava. U tom slučaju govornikovo vezanje određenih opisa uz imena ne bi bilo *dovoljan* uvjet za njihovu uspješnu referenciju. Donnellan i Kripke tu se međutim potpuno ne slažu. Donnellan (2012b; 2012c) je radikalniji jer smatra da imena nikada ne mogu referirati samo posredstvom određenih opisa, već da svaka uspješna referencija imena mora biti posredovana povijesnim (uzročnim) lancem. Kripke je, s druge strane, spreman dopustiti da u nekim slučajevima referencija imena može biti fiksirana čisto opisno, tj. da ime može referirati, a da uzročna veza referenta i imena nikako nije uspostavljena. Kao stvarne povijesne primjere navodi slučajeve imenovanja (planeta) Neptuna i (nikada identificiranog londonskog ubojice) Jacka Rasparača (Kripke 1997: 78; vidi i Donnellan 2012c te raniju bilješku 5).

Dva su najpoznatija slučaja ovdje Donnellanov (2012b: 72-75) primjer s *Talesom* te Kripkeov (1997: 80-81) primjer s Gödelom. U oba slučaja određeni opis koji govornik veže uz ime izdvaja osobu s kojom govornik nije u nikakvoj uzročnoj ili povijesnoj vezi; no, intuitivno, govornik ne govori o toj osobi, već o nekome s kim jest u takvoj vezi premda

taj ne odgovara određenom opisu.⁸ Evo kako stvar postavlja Donnellan:

Pretpostavimo da su Aristotel i Herodot izmislili tu priču [o Talesu kao filozofu koji je smatrao da je sve voda] ili da su bili referirali na nekoga tko nije niti učinio stvari za koje su rekli da ih je učinio niti je zastupao učenja koja mu oni pripisuju. Pretpostavimo, međutim, dalje da su njihovi opisi slučajno jedinstveno odgovarali nekome za koga oni nikada nisu čuli i na koga niti jedan nama poznat autor nije referirao. Takva osoba, čak i ako je bila jedina drevna osoba koja je smatrala da je sve voda, koja je pala u bunar dok je razmišljala o zvijezdama itd., nije “naš” Tales. (Donnellan 2012b: 72)

Dakle, kad govori o Talesu ili Gödelu, govornik im pogrešno pripisuje (navodna) njihova istaknuta postignuća, a ne govori istinito o osobama s kojima nije uzročno-povijesno povezan, a koje nekim slučajem takvim opisima potpuno odgovaraju.

Kako je rečeno, pitanje je iza spomenutih slučajeva semantičkih argumenata “na koga ime *bi* referiralo kada bi gore opisane okolnosti *bile vrijedile*”. Intuitivni je odgovor, argumentiraju Kripke i Donnellan, na referenta koji iz deskriptivističke perspektive u tim okolnostima ne bismo izdvojili. Utoliko gore po deskriptivizam.⁹

4.

Razlučivanje modalnih, epistemoloških i semantičkih argumenata postalo je standardni dio prikaza spora deskriptivista i pobornika izravno referencijske teorije značenja, odnosno uzročne teorije referencije, u brojnim udžbenicima, priručnicima i enciklopedijskim jedinicama.¹⁰ Potonja teorija značenja i potonja teorija referencije, naravno, nemaju problema s izloženim argumentima. Štoviše, potpuno su usklađene s intuicijama na koje se ti argumenti oslanjaju i kasniji su ih autori u pravilu uzimali kao potvrdne argumente za svoja gledišta. No, postoje i argumenti protiv

⁸ Većina primjera koje nudi Donnellan (2012b) (npr. psihološki eksperiment s dva geometrijska tijela, primjer s Aristotelom i Platonom ili sa Shakespeareom i Baconom) predstavljaju slučajeve kad govornik uz ime veže određene opise koji izdvajaju jednu stvar, premda je stvarni referent imena nešto drugo. Vidi i Braun 2006: 501; Devitt i Sterelny 2002: 60 te Lycan 2011: 61-62.

⁹ Za deskriptivističku analizu spomenutih slučajeva semantičkih argumenata i obranu deskriptivističke pozicije, vidi Searle 1983: 251-254.

¹⁰ Od literature koju sam ovdje konzultirao, prikaz tih argumenata može se naći u Braun 2006: 498-501; Lycan 2011: 60-62 i 69-71 (koji ne koristi Salmonove nazive); Salmon 1989: 445-449; 2005: 23-31 te Soames 2002: 18-24. Devitt i Sterelny (ne koristeći Salmonov naziv) modalni argument razdvajaju na *problem neželjene nužnosti* (2002: 51-54) i *problem izgubljene krutosti* (2002: 54-55), dok semantički argument, kako sam već rekao, nazivaju *problemom neznanja i greške* (2002: 57-61).

deskriptivizma mimo tri spomenuta, a koji su često izostavljeni u prikazima spora. Jedan takav argument ponudio je Kripke (2011). Možemo ga nazvati “argumentom zajedničkog vjerovanja”.¹¹ U odnosu na modalni i epistemološki argument prednost je argumenta zajedničkog vjerovanja u tome što se ne oslanja na modalnosti, modalne intuicije ili apriorno znanje. Od semantičkih se pak argumenata razlikuje po tome što je usmjeren protiv deskriptivističke koncepcije značenja, a ne referencije. Točnije, argument zajedničkog vjerovanja potkopava deskriptivističku koncepciju *propozicijskog sadržaja* izjavnih rečenica koje sadrže imena, pa onda i pretpostavljenu koncepciju semantičkog sadržaja imena.

Početna točka argumenta pretpostavka je da različiti govornici mogu imati ista individuirana mentalna stanja (poput vjerovanja, znanja, dvojb, želja, strahova i sl.). Zamislimo studente na kolegiju o Aristotelovoj filozofiji koncem ljetnog semestra. Svi su u tom od našega miljama udaljenom mogućem svijetu redom pratili predavanja i čitali literaturu, naučili podosta o Aristotelu i njegovim stajalištima. Među polaznicima su Marko, Iva i Ana, i o njima su istinite sljedeće tri rečenice:

- (15) Marko vjeruje da je Aristotel bio antički filozof;
- (16) Iva vjeruje da je Aristotel bio antički filozof;
- (17) Ana vjeruje da je Aristotel bio antički filozof.

No, ako su te rečenice istinite, Marko, Iva i Ana ne samo da dijele isti tip mentalnog stanja – u ovom slučaju, vjerovanje – već je prirodno reći da u danom trenutku imaju isto vjerovanje, vjerovanje individuirano njegovim propozicijskim sadržajem: propozicijom *da je Aristotel bio antički filozof*. Kad bi Iva umjesto toga vjerovala *da je Aristotel bio rimski pjesnik*, njezino vjerovanje ne bi bilo isto kao ono Marka i Ane jer vjerovati *da je Aristotel bio rimski pjesnik* nije isto što i vjerovati *da je Aristotel bio antički filozof*. No, to kod Ive nije slučaj, pa na temelju (15)–(17) možemo generalizirati i zaključiti:

- (18) Neki studenti vjeruju da je Aristotel bio antički filozof.

¹¹ Koliko mi je poznato, tek dva pregledna rada dotiču taj prigovor, Braun (2006: 498) koji ga u kratkoj fusnoti proglašava “još jednim važnim prigovorom” i Lycan 2011: 62–63. Sam prigovor srodan je problemima *načelnog kriterija odabira* (koji će od opisa koje govornik veže uz ime tom imenu dati značenje) te *neželjene dvosmislenosti* (imenā koja znače različite stvari jer različiti govornici uz njih mogu vezati različite opise) (Devitt i Sterelny 2002: 51, 53). I sam Kripke (2011: 132–133) predložio ga je u kontekstu te rasprave.

Ako barem dvije od rečenica (15)-(17) kažu nešto istinito, to bi, uz pretpostavku da troje aktera jesu studenti, trebala činiti i (18).¹² No, ističe Kripke (2011: 133), iz deskriptivističke perspektive “ne postoji jedna propozicija označena objektom rečenicom koju zajednica normalnih govornika [hrvatskoga] izražava s [rečenicom ‘Aristotel je bio antički filozof’]”. Da bismo vidjeli zašto je tako, trebamo se vratiti početnim deskriptivističkim pretpostavkama kao i pretpostavljenom kompozicionalnom shvaćanju izvještaja o propozicijskim stavovima koji deskriptivisti dijele sa svojim kritičarima.

Što se tiče relevantnih specifično deskriptivističkih pretpostavki, prva je da identifikacijski opisni sadržaj koji govornik veže uz ime ulazi u propozicijski sadržaj rečenice koja sadrži dotično ime. Primjerice, ako govorniku (1) vrijedi kao semantički konstitutivno za ime “Aristotel”, rečenica

(19) Aristotel je bio antički filozof

izražavat će propoziciju *da je najveći antički logičar bio antički filozof* (to je bila i početna pretpostavka u modalnom i epistemološkom argumentu). Druga je pretpostavka da različiti govornici uz isto ime mogu vezati različite identifikacijske opisne sadržaje, a da se referent imena ne promijeni. Upravo to potonje ono je što specifično omogućuje Kripkeov argument zajedničkog vjerovanja. Kripke, naravno, nije prvi koji je uočio problem s neusuglašenosti identifikacijskih sadržaja vezanih uz isto ime u govornoj zajednici. Već su Frege (1995: 169, bilješka 2) i Russell (1910/1911: 114-115) bili svjesni tog problema, premda nisu predložili kako ga izbjeći. Searleov (2018: 166-170) prijedlog da se umjesto o pojedinačnim identifikacijskim opisnim sadržajima koji se vežu uz ime govori o grozdu takvih sadržaja nedvojbeno je poboljšanje, no načelno, pokazuje Kripke, problem ostaje (a javljaju se i dodatni, specifično vezani za ideju *grozda*).¹³

Što se tiče izvještaja o propozicijskim stavovima, dominantno je gledište (koje potječe od Fregea) da rečenice (15)-(18) imaju relacijsku strukturu u kojoj glagol “vjerovati” povezuje subjektni izraz (ili frazu) i objektu rečenicu (tzv. “da”-rečenicu) koja funkcionira kao singularni

¹² Ovdje pretpostavljam da je plural fraze “neki studenti” semantički relevantan te da joj se istinitosni uvjeti ne mogu izraziti jednim egzistencijskim kvantifikatorom kao “ $\exists x$ (x je student i ...)”; potonje bi moglo reći nešto istinito i kad ono prvo to ne čini.

¹³ I većina suvremenih inačica deskriptivizma ima problem s tim. Zanimljivo deskriptivističko rješenje koje uvažava pozitivne uvide Kripkea i Donnellana u pogledu referencije, dok zadržava deskriptivističku teoriju značenja, nudi Justice (2001).

termin. Takve bi rečenice strukturom nalikovale rečenicama poput “Iva udara Anu”. U potonjem slučaju prirodno je pretpostaviti da se imena “Iva” i “Ana” odnose na dva predmeta (npr. Iva i Ana mogu biti barke) ili dvije osobe, a glagol “udarati” na određenu radnju, tj. relaciju u kojoj ta dva predmeta ili osobe stoje. Struktura rečenice odgovarala bi tako strukturi opisanog stanja stvari. Slično tom slučaju, za slučajeve poput (15)–(18) trebali bismo reći da se subjektivni izraz (ili fraza) odnosi na nekoga, da se objektna rečenica odnosi na nešto (naime, određenu propoziciju) te da je to dvoje povezano relacijom vjerovanja. Primjerice, kad Marko vjeruje da je Aristotel bio antički filozof, Marko stoji u relaciji vjerovanja spram propozicije *da je Aristotel bio antički filozof*. U slučaju (18), Kripke tvrdi da iz deskriptivističke perspektive jednog člana te relacije *nema*, dok ga u svakom od slučajeva (15)–(17) ima, a (18) je generalizacija izvedena iz tih slučajeva. Nema, naime, *jedne* propozicije s kojom bi tri aktera s obzirom na (15)–(17) bila u relaciji, a evo i zašto.

Pretpostavimo da su Marko, Iva i Ana zbog nekih svojih ranijih afiniteta, pokazali interes za različite aspekte Aristotelove filozofije, dok su ostale u potpunosti zanemarili ili potisnuli iz pamćenja. Za Marka je tako Aristotel prije svega najveći antički logičar, za Ivu autor *Fizike* i *Metafizike*, a za Anu autor *Nikomahove etike*. S obzirom na to, kad (15) kaže nešto istinito, Marko zapravo vjeruje

(20) da je najveći antički logičar bio antički filozof;

kad (16) kaže nešto istinito, Iva zapravo vjeruje

(21) da je autor *Fizike* i *Metafizike* bio antički filozof;

kad (17) kaže nešto istinito, Ana zapravo vjeruje

(22) da je autor *Nikomahove etike* bio antički filozof.

Dakle, premda imaju vjerovanje o istoj osobi – Aristotelu – kojoj pripisuju svojstvo bivanja antičkim filozofom, troje aktera pritom vjeruju različite stvari jer (20) \neq (21) \neq (22). No, ako vjeruju različite stvari, (18), s obzirom na deskriptivističke pretpostavke, ne može reći nešto istinito. Intuitivno, međutim, nema sumnje da (18) kaže nešto istinito kad god to čine (15)–(17).

Rečenica (18) sinkronijski je izvještaj. Akteri istodobno vjeruju istu stvar, što izražavamo dotičnim izvještajem. No, Kripkeov bi se argument moglo modificirati, a da se ne promijeni poantu. Moglo bi ga se, naime, formulirati u terminima dijakronijskog izvještaja o propozicijskim stavov-

vima jedne osobe kroz neko razdoblje, a ne više osoba u danom trenutku. Nazovimo tako modificiran argument “argumentom kontinuiranog vjerovanja”. Pretpostavimo da je Pero nesavjesni student filozofije koji tek povremeno odlazi na predavanja, ne čita literaturu, nema predznanje o filozofiji i sl. Za Aristotela je prvi puta čuo na predavanju iz logike i o njemu počeo misliti kao o *najvećem antičkom logičaru*. Paralelno je naučio da je Aristotel bio antički filozof, pa i

(23) Pero vjeruje da je Aristotel bio antički filozof.

kaže nešto istinito. No, prema deskriptivistima, u *tom* kontekstu Pero zapravo vjeruje

(24) da je najveći antički logičar bio antički filozof.

Idući semestar Pero je pratio predavanja iz etike, pa je o Aristotelu počeo misliti kao o *autoru Nikomahove etike*. Zapamtio je da je Aristotel bio antički filozof, pa i (23) još uvijek kaže nešto istinito. No, u ovom kontekstu Pero zapravo vjeruje

(25) da je autor *Nikomahove etike* bio antički filozof.

Budući da je cijelo to vrijeme pamtio da je Aristotel bio antički filozof, cijelo to vrijeme i (23) kaže nešto istinito, pa tu rečenicu možemo pretvoriti u dijakronijski izvještaj

(26) Pero već neko vrijeme vjeruje da je Aristotel bio antički filozof.

Ako kroz dani period (23) kaže nešto istinito, to čini i (26). No, upitamo li što je to što Pero vjeruje kroz dani period, konačni odgovor iz deskriptivističke perspektive ne može biti *da je Aristotel bio antički filozof* jer je sastavnica te propozicije sadržaj određenog opisa koji govornik veže uz ime “Aristotel”. Problem je, naravno, što u danom slučaju nema jednog takvog opisa i njegova sadržaja kao sastavnice propozicije, pa, dosljedno, niti jedne propozicije. No, onda je ipak neistinito da Pero već neko vrijeme vjeruje nešto konstantno, pa i (26) kaže nešto neistinito. No, s obzirom na opisanu situaciju, a mimo deskriptivističkih pretpostavki, nema sumnje da (26) kaže nešto istinito.

Oba razmotrena slučaja pokazuju da deskriptivistička koncepcija propozicijskog sadržaja, pa onda i semantičkog sadržaja vlastitih imena, mora biti pogrešna. Pobornici izravnoreferencijske teorije, s druge strane, s tim slučajevima nemaju problema. Budući da je po njima referent jedini sadržaj koji ime pridonosi propozicijskom sadržaju rečenice u kojoj se

pojavljuje, (19) će za svakog govornika izražavati istu propoziciju, a s obzirom na (15)-(17), tri će aktera biti u relaciji vjerovanja spram iste propozicije, pa će dosljedno i (18) reći nešto istinito jer neki studenti doista vjeruju da je Aristotel bio antički filozof. Isto tako, (19) će za Peru izražavati istu propoziciju u svakom trenutku u kojem (23) kaže nešto istinito, pa će i (26) reći nešto istinito jer Pero doista već neko vrijeme vjeruje da je Aristotel bio antički filozof.¹⁴

5.

Mogu li se deskriptivisti nositi s izloženim argumentima? Od sedamdesetih godina prošloga stoljeća naovamo pojavio se niz pokušaja da se Kripkeove i Donnellanove argumente reinterpreтира i uskladi s osnovnim deskriptivističkim postavkama ili da se modificira te postavke, a očuva duh deskriptivizma kako bi se argumente zaobišlo ili pak da se pokaže kako su kritičari od početka pogrešno prezentirali deskriptivističku koncepciju.¹⁵ Nešto drugačija novija strategija dovesti je u pitanje konkretne intuicije na koje se kritičari deskriptivizma od Kripkea naovamo mahom pozivaju, primjerice, da nisu toliko univerzalno rasprostranjene koliko se ranije smatralo ili da su čak bliže deskriptivističkoj koncepciji no njezinoj opreci (npr. Machery i dr. 2004).

Kao argument s kojim se izolirano najlakše nositi pokazao se modalni argument: Tu je strategija obično kontingentna identifikacijska svojstva povezana s nekim imenom – npr. svojstvo *biti najveći antički logičar* u primjeru (1) – zamijeniti bliskim nužnim svojstvom, recimo *biti zbiljski najveći antički logičar*, pri čemu se “zbiljski” odnosi isključivo na naš svijet. Nazovemo li naš svijet “ S_1 ”, ranije svojstvo možemo zamijeniti i sa svojstvom *biti najveći antički logičar u S_1* . Dosljedno, ako bi ime “Aristotel” za govornika izražavalo neko takvo nužno identifikacijsko svojstvo koje tom imenu daje značenje i fiksira mu referenciju, modalni bi argument bio neutraliziran, a ime postalo kruti označitelj (vidi Plantinga 2003).

No, premda jednostavno izbjegava modalni argument, tako modificiran deskriptivizam ima barem dva opća problema.¹⁶ Prvo, jedan

¹⁴ Ranije verzije uvodnog odjeljka i dijela odjeljka 4 objavljene su kao kratak osvrt “Deskriptivizam i problem zajedničkog vjerovanja” na mrežnim stranicama Instituta za filozofiju u Zagrebu, URL = https://www.ifzg.hr/2021/02/25/deskriptivizam_i_problem_zajednickog_vjerovanja-dusan_dojudic/.

¹⁵ Npr. Justice 2001; Plantinga 2003; Searle 1983; vidi i Braun 2006: 501-505; Devitt i Sterelny 2002: 64-66 te Soames 2002: 24-50.

¹⁶ Za detaljniju analizu i kritiku deskriptivističkih odgovora na modalni argument vidi Soames 2002: 24-50.

prigovor izbjegava po cijenu izlaganja drugim prigovorima koji se tiču specifično indeksiranja mogućim svjetovima, tj. pretpostavljene semantike pridjeva “zbiljski”, imenovanja svjetova (npr. “ S_1 ”) i sličnih strategija. Drugo, takvo rješenje po sebi još uvijek ne eliminira ostale spomenute argumente protiv deskriptivizma jer se usredotočuje samo na problem kontingentnosti prvotno predloženih identifikacijskih svojstava (usp. Salmon 2005: 27). Primjerice, bez dodatne argumentacije daleko je od očitog da govornici takva nužna svojstva povezuju s imenima, a upitno je, čak i da ih povezuju, izdvajaju li ona pravog referenta nekog imena, što u pitanje dovode semantički argumenti. Uz to, čak i kad bi to sve bio slučaj, još uvijek je upitno bi li ta svojstva bila nešto što kompetentni govornici neke zajednice dijele prilikom upotrebe istog imena u međusobnoj komunikaciji, a što bi bila osnova za međusobno razumijevanje. Sve dok se ne odgovori na te izazove, ne može se očekivati od deskriptivističke koncepcije da se u nekom obliku nametne kao ravnopravna i obuhvatna alternativna koncepciji koju su sedamdesetih godina prošloga stoljeća predložili Kripke i Donnellan.

Zahvale

Ovaj rad izrađen je u okviru rada na projektu *Metametafizika* (uniri-human-18-239) koji financira Sveučilište u Rijeci.

Literatura

- Braun, D. 2006. “Names and natural kind terms”, u: E. Lepore i B. C. Smith (ur.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Language* (Oxford: Clarendon Press), 490-515.
- Devitt, M. i Sterelny, K. 2002. *Jezik i stvarnost: Uvod u filozofiju jezika* (Zagreb: KruZak).
- Donnellan, K. 2012a. “Reference and definite descriptions”, u: K. Donnellan, *Essays on Reference, Language, and Mind* (Oxford / New York: Oxford University Press), 3-30.
- Donnellan, K. 2012b. “Proper names and identifying descriptions”, u: K. Donnellan, *Essays on Reference, Language, and Mind* (Oxford / New York: Oxford University Press), 49-79.
- Donnellan, K. 2012c. “The contingent *a priori* and rigid designators”, u: K. Donnellan, *Essays on Reference, Language, and Mind* (Oxford / New York: Oxford University Press), 147-177.
- Frege, G. 1995. “O smislu i značenju”, u: G. Frege, *Osnove aritmetike i drugi spisi* (Zagreb: KruZak), 167-194.
- Justice, J. 2001. “On sense and reflexivity”, *The Journal of Philosophy* 98(7), 351-364.

- Kripke, S. A. 1987. "Istovjetnost i nužnost", u: N. Mišćević i M. Potrč (ur.), *Kontekst i značenje* (Rijeka: Izdavački centar Rijeka / Dometi), 113-134.
- Kripke, S. A. 1997. *Imenovanje i nužnost* (Zagreb: KruZak).
- Kripke, S. A. 2011. "A puzzle about belief", u: S. Kripke, *Philosophical Troubles: Collected Papers Volume 1* (Oxford / New York: Oxford University Press), 125-161.
- Lycan, W. G. 2011. *Filozofija jezika: Suvremen uvod* (Zagreb: Hrvatski studiji).
- Machery, E., Mallon, R., Nichols, S. i Stich, S. P. 2004. "Semantics, cross-cultural style", *Cognition* 92, B1-B12.
- Plantinga, A. 2003. "The Boethian compromise", u: A. Plantinga, *Essays in the Metaphysics of Modality* (Oxford / New York: Oxford University Press), 122-138.
- Russell, B. 1910/1911. "Knowledge by acquaintance and knowledge by description", *Proceedings of the Aristotelian Society* 11, 108-128.
- Salmon, N. U. 1989. "Reference and information content: Names and descriptions", u: D. Gabbay i F. Guentner (ur.), *Handbook of Philosophical Logic Volume IV: Topics in the Philosophy of Language* (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers), 409-461.
- Salmon, N. U. 2005. *Reference and Essence*, 2. izdanje (New York: Prometheus Books).
- Searle, J. 1983. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Searle, J. 2018. *Govorni činovi: Ogled iz filozofije jezika* (Zagreb: Matica hrvatska).
- Soames, S. 2002. *Beyond Rigidity: The Unfinished Semantic Agenda of Naming and Necessity* (Oxford / New York: Oxford University Press).

